

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1993
FORFATTER:	Kamma Varming
TITEL:	Hans de Hoffman 1713 – 1793.
KORT RESUME:	Amtmand over Koldinghus Amt 1773–1793, bosat i Fredericia. En amtmænd uden embedsbolig – uden otium.

Hans de Hoffman 1713-1793

En amtmand uden embedsbolig – uden otium

Af Kamma Varming

For 200 år siden døde amtmanden over Koldinghus Amt i sit hjem i Fredericia i sit 80. år.

Hans de Hoffman hed han. Han havde gennem sit lange liv løst mange store og vanskelige opgaver for den danske stat.

Han var født på herregården Skerrildgård i Bjerre herred. Men han voksede op og læste senere jura i København, hvor han levede i mormoderens palæ på Gammeltorv. Hans de Hoffman rejste som ung i Europa og vendte hjem til en stilling som sekretær i Kommercekollegiet. Som 30-årig giftede han sig med en rig pige af Beringslægten i Horsens og købte samtidig sin fødegård.

Kort skal her nævnes de omfattende projekter, som optog ham livet igennem.

En idé om kløverens indførelse som kulturplante i Danmark havde han taget med hjem fra sine rejser. To store bogværker fuldførte han: Hoffmans Foundationer, en beskrivelse af alle danske fonde og legater i 11 bind, som broderen Tyge efterlod optegnelserne til. Svogeren Erik Pontoppidan døde, da han havde skrevet de tre første bind af Danske Atlas, derfor er Hans de Hoffman forfatter til de sidste fire bind. Det gælder bl.a. beskrivelserne af Koldinghus Amt.

Da han 1743 flyttede tilbage til Jylland, blev han udnævnt til kommisær over alle danske landeveje. I 1760 blev Hans de Hoffman præsident i Fredericia, som på dette tidspunkt stod i stampe og var stærkt korrupt. Samtidig måtte

han påtage sig at lede koloniseringen af de jyske heder. Det vil sige indvandringen af de såkaldte kartoffeltyskere, som blev bosat på Alheden og Randbølhede.

Da kongen i 1765 besluttede at sælge ryttergodset under Koldinghus på nogle store auktioner, kom Hans de Hoffman til at lede dem. Landbrug og bøndernes kår optog ham meget. Da det viste sig, at det nye selveje gav arveproblemer for mange unge, gav Hans de Hoffman sig på eget initiativ til at gennemgå i tusindvis af skifter for at sikre de yngre børns rettigheder.

Som følge af nye driftsformer og kvægpest i 1760'erne opstod tanker om udskiftning af bondejorden og senere en udflytning fra landsbyerne.

Hans de Hoffman kom til at forestå udskiftningen i Koldinghus Amt, allerede før han i 1773 blev udnævnt til amtmand. Det medførte et stort opmålingsarbejde, hvortil staten bevilgede syv gratis landmålere. Det var selvfølgelig ikke så enkelt at fordele landsbyernes jord mellem dens bønder, så de følte det retfærdigt.

Med amtmandsudnævnelsen fulgte retten til embedsboligen på Koldinghus, men Hans de Hoffman lod meddele, at han ønskede at blive boende i sin bolig i Fredericia. Måske var han slet og ret glad for stedet. Måske har han ved sin tilstedeværelse ønsket at forhindre, at byen faldt tilbage i den gamle slendrian. Det blev i hvert fald til huset med tilhørende frugthave i Ven-

Hans de Hoffman, stik af I.M. Haas.

dersgade i Fredericia, at Koldinghus Amts bønder måtte begive sig med deres klager over udskiftningens uretfærdigheder.

Reglerne sagde nemlig, at ingen bonde kunne indbringe sin klage for retter, før den var forsøgt forligt hos amtmanden. Fire til fem sager om ugen igennem otte år blev forligt, siger Hans de Hoffman. Man skulle tro, at det ville

give grobund for megen bitterhed blandt bønderne. Men tværtimod: Med et billede fortælles det, at der var lige så mange pletter på Hoffmans daglige kjole, som der var bønder i amtet, fordi de altid skulle røre inderligt ved ham. Det skal lige indskydes, at i de første år som amtmand lod Hans de Hoffman 26 mil af amtets landeveje og 160 broer istandsætte. Vedligeholdelsen blev pålagt bønderne efter hartkorn med trussel om mulkter.

Man kan undre sig over, at en så virksom mand ikke blev slidt op. At han ikke undte sig et otium. Årene gik, og han havde allerede i 1783 rundet støvets år – vores øverste grænse for pension.

I 1774 skete der store omvæltninger i Danmark, idet kronprins Frederik sammen med sine unge venner begik – omend fredeligt – statskup. Nye folk kom til magten og andre blev fjernet. En af de personer, der var uønsket i hoffets nærhed, var kronprinsens tidligere og håbløst uegnede huslærer, Benjamin Georg Sporon, senere præsident for Landhusholdningsselskabet. Sporon skulle dog ikke helt ud i mørket, så man så sig om efter et passende embede at tildele ham.

Hvor så der ud til at blive et ledigt i nærmeste fremtid? Jo, amtmanden over Koldinghus Amt var 71 år. Der måtte være udsigter. Altså blev Sporon installeret i den tomme lejlighed på Koldinghus med løfte om at blive amtmand efter de Hoffman.

Det er min overbevisning, at Hans de Hoffman fra dette øjeblik klyngede sig – om ikke til livet – så til embedet. Hvem skulle tage sig af bønderne? Hvem skulle tage dem ud i frugthaven og opfordre dem til at plante frugttræer i

kålgården derhjemme? Hvem skulle råde dem til biavl? Og først og fremmest: Hvem skulle forlige deres stridigheder?

Når man er opmærksom på problemet om den efterfølgende amtmand, hvis hovedinteresse var synonymordbøger, og som var kendt for sit sure væsen, så kan man høre Hoffmans hjertesuk, når han i 1785 skriver om muligheden for at forlige retssager: » Forstår amtmanden landvæsenet, er lovkyndig og han dermed vil gøre sig umage – lykkes det, men forstår han sig lidet på begge dele og ikke vil gøre sig umage og rejser han det til landslov, da får bonden en ulykke.« Eller videre: » – sagen kunne dog let forliges, når amtmanden forstår det og NB er interesseret.«

Sporon var *ikke* lovkyndig, forstod sig *ikke* på landbruget, ville (nok) *ikke* gøre sig umage eller interessere sig. Derfor – tror jeg – blev Hans de Hoffman i sit embede – undte sig intet otium før i januar 1793, hvor han pga. sygdom søgte sin afsked og døde en lille måned senere.

Utallige bønder stod langs ruten fra Fredericia til Nebsager kirke ved Skerrildgård, da den gamle, veltjente kasse førte Hans de Hoffman ud på den sidste af de uendelige køreture.

Så blev Sporon efter ni års ventetid – i fred med synonymerne – omsider amtmand. Stakels to et halvt år til han døde i 1796. Efter den tid flyttedes amtmandsboligen til Vejle, og amtet fik sit nuværende navn.

Litteraturliste:

Koldingbogen 1989. Johs. Lind: Koldinghus – det vilde amt.
Vejle Amts Årbog 1992. Bent Pedersen: Amtmanden og

synonymerne.

- Hugo Mathiessen: Fæstning og Fristed, 1950.
Vejle Amts Aarbøger 1906. P. Eliassen : Fra Hans de Hoffmans dage, side 77-110.
Vejle Amts Aarbøger 1911. Hugo Mathiessen: En tale af Hans de Hoffman, side 171-180.
Saml. til jydsk Historie og Topografi. Jeppe Aakjær: Den jydsk Hede for Kolonisationen. 3 rk., nr. 4, side 353-435.
Jydske saml. Ejilf Bøgebjerg: Den danske regering og de tyske kolonisters indkaldelse 1759-65. 5 rk., nr.1.
Mylius Erichsen: Den jydsk Hede.
Vejle Amts Aarbog 1940. H. Zachariassen: Hans de Hoffman og hans virke i Fredericia. Side 141-158.
Valdemar Andersen: Den jyske hedekolonisation 1970.
Fredericia Minder 1967. (Måske Edv. A. Nissen): Fredericias sidste præsident.
Vejle Amts Aarbog 1930. Rasmus Mortensen: Randbølhedede. Side 161-184.
Danske Atlas. Bind V, 2 side 874-877.
Salmonsens konversations leksikon.
Dansk Biografisk Leksikon.
Trap: Vejle amt – div. udgaver.
Vejle Amt Årbog 1993. Kamma Varming: Provst Hasses ligprædiken over Hans de Hoffman.

